

Uşak İlindeki Hisse Senedi Yatırımcılarının Profili ve Yatırım Kararlarını Etkileyen Demografik ve Sosyo-Ekonomik Faktörlerin Analizi

(The Profile of Stock Investors in Uşak and Analysis of Demographic and Socio-Economic Factors Affecting Investment Decisions)

Eser YEŞİLDAG^a Ercan ÖZEN^b

^a Yrd.Doç.Dr., Uşak Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, eseryesildag@gmail.com

^b Yrd.Doç.Dr., Uşak Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, eozenr@hotmail.com

Anahtar Kelimeler

Yatırımcı Profili, Hisse Senedi, Borsa Yatırımcısı, Portföy Yönetimi.

İel Sınıflandırması

R53, G11, H54.

Özet

Bu çalışmanın amacı, Uşak ilindeki borsa yatırımcılarının profilinin belirlenmesi, yatırımcıların kararlarını etkileyen demografik ve sosyo-ekonomik faktörlerin ortaya konulması ve yatırımcıların yatırım kararlarında rasyonel olup olmadıklarının tespit edilmesidir.

Bu amaçlara uygun veri elde etmek için borsa yatırımcıları ile anket çalışması yapılmıştır. Elde edilen veriler SPSS 18 paket programında tek yönlü anova testi ile analiz edilmiştir.

Çalışmaya göre; Uşaklı borsa yatırımcılarının Türkiye'deki borsa yatırımcılarının genel profiline çok yakın bir profile sahip oldukları ortaya çıkarılmıştır. Yatırımcılar, özellikle borsa yatırımı konularında fazla bilgiye sahip olmadıkları için rasyonel bir yatırımcı gibi hareket edememektedir. Ayrıca; yaş, cinsiyet, meslek, eğitim durumu, aile nüfusu ve gelir gibi demografik ve sosyo-ekonomik faktörlerin yatırım kararlarını etkilediği tespit edilmiştir.

Elde edilen bulguların, borsa yatırımları konusunda çok gerilerde kalmış olan Uşak ilinin, yatırımcı sayısının ve işlem hacminin artırılması ve daha doğru yatırım kararlarının alınması konusunda yetkili mercilere yardımcı olabileceği düşünülmektedir.

Keywords

Investor Profile, Stock, Stock Investor, Portfolio Management.

İel Classification

R53, G11, H54.

Abstract

The purposes of this study are; to find out the profiles of stock investors in Uşak city, to determine the demographic and socio-economic factors which are affecting investors decision and to find out whether the investors behave rationally or not in their investment decisions.

In order to get data for these purposes, the questionnaire is applied to stock investors. Then, obtained data were analyzed with one way anova test by using SPSS.18 statistical package program.

According to results of the study; stock investors in Uşak have similar characteristics with the overall stock investors in Turkey. Investors in Uşak can't behave rationally as they don't have enough information on investment in stock exchange. Moreover, it is revealed that demographic and socio-economic factors such as age, gender, occupation, education level, family population and income, influenced the decisions of stock investment.

It is suggested that the findings of the study may support policy makers to increase the quantity of investors and their trading volume through to take better decisions in Uşak which is not known as a major province about the issue.

1.Giriş

Hisse senedi borsaları en riskli piyasalardan biridir. Bu nedenle, bu piyasalarda yatırım yapılırken dikkatli davranılmalı ve rasyonel bir şekilde hareket edilmelidir. Aksi halde, telafi edilemez zararlarla karşı karşıya kalmak mümkündür. Hisse senedi borsalarında yatırımcı profili ve davranışları, borsadaki fiyat hareketlerinin analiz edilmesinde büyük önem taşımaktadır. Çünkü borsadaki yatırımcıların tecrübe, bilgi veya beceri düzeyi arttıkça, o borsadaki işleyişin ve fiyat oluşumunun daha etkin olabileceği düşünülür.

Borsa yatırımlarında, yatırımcıların birçok faktörü dikkatte almaları ve özellikle bilimsel yöntemlerden faydalanmaları gerekir. Bunun için, yatırımcıların ciddi bir bilgi birikimine ve deneyime sahip olmaları gerekir. Aksi halde, hisse senedi yatırımlarının gerektirdiği kapsamlı analizleri yapabilmek mümkün olamamaktadır. Bu analizlerin yapılabilmesi için, temel finans bilgisinin yanı sıra; temel analiz, teknik analiz ve portföy yaklaşımları konusunda bilgi sahibi olunması gerekir.

Türkiye’de borsa yatırımcılarının genel profili incelendiğinde, bireysel yatırımcıların ağırlıklı olduğu göze çarpmaktadır. Yani, yatırımcılar, birikimlerini profesyonel kuruluşlara yöneltmek yerine, bu birikimleri kendileri yönetmeye çalışmaktadırlar. Böylece bireysel yatırımcılar, yeterli bilgi birikimine sahip olmadıkları için, büyük bir risk altında kalmaktadırlar.

Bu çalışmanın amacı, Ege Bölgesi’nin Uşak ilinin borsa yatırımcılarının profilinin belirlenmesi, bu yatırımcıların borsa yatırım kararlarını etkileyen faktörlerin ortaya konulması ve bir takım finansal bilgilere sahip olup olmadığını tespit ederek rasyonel davranıp davranmadığını tespit etmektir.

Bu amaçla, öncelikle, Türkiye’de borsa yatırımcılarının genel bir profili üzerinde durulmuş daha sonra borsa yatırımlarında kullanılan analiz yöntemleri ve portföy yaklaşımları anlatılmış ve bir borsa yatırımcısında olması gereken temel özellikler ortaya konulmuştur. Çalışmanın son bölümünde ise, Uşak ilindeki borsa yatırımcılarının profilinin ve bu yatırımcıların borsa yatırım kararlarını etkileyen faktörlerin belirlenmesine yönelik olarak yapılan anket sonuçları ortaya konulmuş, çeşitli istatistiksel yöntemler kullanılarak yapılan analizler yorumlanmıştır. Çalışmanın sonuç bölümünde de elde edilen bulgular genel olarak değerlendirilmiştir.

2.Türkiye’de Borsa Yatırımcılarının Genel Bir Profili

Merkezi Kayıt Kuruluşu’nun (MKK) Aralık-2014 dönemine ait genel borsa yatırımcı profili raporlarına göre (<https://portal.mkk.com.tr>), Türkiye’de 1.065.473’ü gerçek kişi

yatırımcı olmak üzere, toplam 1.075.368 borsa yatırımcısı bulunmaktadır. Bu yatırımcıların % 99,1'i yerli yatırımcı, % 0,90'i ise, yabancı yatırımcılardan oluşmaktadır. Ancak, azınlık olan yabancı yatırımcılar toplam portföyün yaklaşık olarak % 64'üne, yerli yatırımcılar ise, toplam portföyün sadece % 36'sına sahiptirler. Yıllar itibariyle Dünyada ve Türkiye'de yaşanan dalgalanmalara rağmen yukarıdaki oranlarda çok büyük değişikliklerin olmadığı görülmüştür.

Verilere göre yatırımcıların yaklaşık olarak %4,7'si 0-29 yaş aralığında, % 51,1'i 30-49 yaş aralığında, % 24,1'i 50-59 yaş aralığında, %20,1'i 60 yaş üzerindedir. Görüldüğü gibi, ülkemizde borsa yatırımcılarının yarısından fazlası orta yaş grubunda yer almaktadır.

Yatırımcıların %51,92'si İstanbul, Ankara ve İzmir'de faaliyet gösterirken, geriye kalan yatırımcılar diğer 78 ilde faaliyet göstermektedir. Bu verilerden anlaşılacağı üzere, üç büyük ilin borsa yatırımcıları açısından çok büyük bir önemi bulunmaktadır.

Merkezi Kayıt Kuruluşu'nun (güncel bakiyeleri arasında olmadığı için) 2013 sonu verilerine göre, ülkemizdeki borsa yatırımcılarının %74'ü erkek yatırımcılardan, %26'si ise, bayan yatırımcılardan oluşmaktadır. Yine MKK'nın 2013 verilerine göre erkek yatırımcılar toplam portföy değerinin yaklaşık %78'sini elinde bulundururken, bayan yatırımcılar ise, %22'sini ellerinde bulundurmaktadırlar.

3.Borsa Yatırımlarında Kullanılan Analiz Yöntemleri ve Portföy Yönetimi

Yatırım yapmak isteyen tasarruf sahibi yatırımcıların hangi hisse senetlerine yatırım yapacakları, ne zaman alıp satacakları konularında kendilerine yardımcı olabilecek yöntemler vardır. Bunlar temel analiz ve teknik analiz yöntemleridir.

3.1.Temel Analiz

Temel analiz, firmanın halka açıklanan finansal tablolarından ve finansal yansıması olabilecek bilgilerinden yararlanılarak bir firmanın araştırılmasıdır (Korkmaz ve Ceylan, 2010, s. 287). Temel menkul kıymet analizinin amacı bir hisse senedinin "gerçek" (intrinsic) değerinin saptanmasıdır. Bu, bir anlamda işletmenin "işleyen girişim değeri" nin hesaplanması demektir. Girişim değeri, o işletmenin varlıklarından gelecekte sağlanması beklenen gelir akışlarının şimdiki değerine eşittir (Bekçioğlu, 1983, s. 114). Temel analizin sonucunda hesaplanan değer, piyasa değerinden çok ise, hisse senedi satın alınır; hesaplanan değer, piyasa değerinden az ise hisse senedi satın alınmaz ya da elde tutuluyorsa satılır (Coşkun, 2010, s. 294).

Temel analiz çok kapsamlı bir çalışmayı gerektirir, bu nedenle temel analizin yapılabilmesi için sırayla global ekonominin analizi, milli ekonominin analizi, sektörün

analizi, firmanın analizi aşamaların gerçekleştirilmesi gerekir (Bolak, 2001, s.188; Korkmaz ve Ceylan, 2010, s.288; Bekçioğlu, 1983, ss. 123-124, Özçam, 1996, ss. 9-11)

3.2. Teknik Analiz

Teknik analiz temel menkul kıymet analizine bir alternatif olarak geliştirilmiştir. Bu nedenle, teknik analistler, çok iyi bir biçimde yapılmış olan temel analizi daha tatmin edici bir sonuç sağlayamama ihtimali bulunduğunu iddia etmektedirler (Bekçioğlu, 1983, s. 321). Piyasada fiyat eğilimlerinin oluşmasını etkileyen birçok unsur bulunmaktadır. Teknik analiz yöntemi, fiyat eğilimlerini incelerken, bu unsurların nedenleriyle değil, sonuçlarıyla ilgilenmektedir (Korkmaz ve Ceylan, 2010, s. 301). Teknik analizin temel hipotezi, geçmişin tekrarlanma eğilimi taşıdığıdır. Başka bir deyişle, hisse senetlerinin fiyatlarını, geçmişteki davranışlarına bakarak öngörmek mümkündür. Bunun için teknik analiz, çeşitli grafik şekillerini kullanmaktadır (Parasız, 2012, s. 109). Buradan anlaşılacağı üzere, temel analiz hangi menkul kıymetin, teknik analiz ise ne zaman alınıp satılacağına karar vermede kullanılır (Ceylan ve Korkmaz, 2004, s. 253).

Modern teknik analizin atası olarak nitelendirilen Charles Dow'un The Wall Street Journal gazetesinde 1900-1902 yılları arasında yayınlanan makalelerinden derlenerek ortaya çıkarılan Dow Teorisi, teknik analiz metodlarının en eskisi ve hakkında en çok araştırma yayını yapılmış olanıdır (Karan, 2013, s.523).

Teknik analizin yapılması aşamasında kullanılan araç, fiyat grafikleridir. Teknik analizde birçok grafik türü bulunmasına rağmen bunların başlıcaları arasında; çubuk grafik, çizgi grafik, mum grafiği ve nokta şekil grafikleri gelmektedir. Bu grafikler üzerinde teknik analiz yapılırken yararlanılacak teknikler ise; destek ve direnç noktası analizi, trend analizi, formasyon analizi ve indikatör (osilatör) analizi, Fibonacci sayıları ve Elliot'un dalga teorisidir.

3.3. Portföy Kavramı ve Portföy Çeşitlendirilmesi ile İlgili Yaklaşımlar

Portföy, varlıkların bir bileşimi olarak tarif edilebilir. Ancak, bazen portföy tek bir varlıktan oluşabilir. Yatırımcı servetini belli oranlarda değişik varlıklara yatırarak çeşitlendirir ve bir portföy oluşturur (Levy, 1996, s.219). Civan'a göre portföy, " ağırlıklı olarak hisse senedi, tahvil gibi menkul kıymetler ve türev ürünler gibi çeşitli menkul kıymetlerden oluşan, belirli bir kişi veya grubun elinde bulunan finansal kıymetlerdir" olarak tanımlanır (Civan, 2010, s.297).

Değişik menkul kıymetler veya yatırım araçlarından, çok sayıda portföy oluşturulabilir. Oluşturulan portföylerin çeşidi ve özellikleri, yatırımcının risk alma arzusuna bağlıdır.

Portföy çeşitlendirmesi ile ilgili yaklaşımlar geleneksel ve modern portföy yaklaşımları olmak üzere ikiye ayrılır (Kaderli, 2001, s.7).

3.3.1. Geleneksel Portföy Yaklaşımı

Geleneksel portföy yaklaşımına göre risk, kalitatif (nitel) bir değişkendir ve gerçek portföy sezgiye dayalı olarak oluşturulur. Geleneksel yaklaşımın amacı, yatırımcının sağlayacağı faydayı en üst düzeye çıkarmaktır. Yani, herhangi bir tüketicinin nasıl maksimum fayda sağlayacak mal ve hizmetleri seçtiği varsayılırsa, yatırımcının da aynı şekilde risk ve getiri ile ilgili fayda tercihlerini maksimize edecek bir portföyü seçtiği kabul edilmektedir. Başka bir ifade ile, ortaya çıkan risk düzeyine göre yatırımcı belirlemiş olduğu faydayı maksimize etmeye çalışmaktadır (Kaderli ve Yeşildağ, 2013, s.19).

Portföyü oluşturan menkul kıymetlerin getirileri farklı yönlerde hareket edeceğinden, portföyün riski tek bir menkul kıymetin riskinden daha düşük olacaktır. Buna göre, geleneksel portföy teorisi, portföy içindeki menkul kıymet sayısının artırılması ilkesine dayanır. Bu yaklaşım, “bütün yumurtaları aynı sepete koymamak” şeklinde de tanımlanabilir (Ceylan ve Korkmaz, 1998, s.124). Buna paralel olarak, geleneksel portföy yaklaşımına göre, farklı endüstri gruplarından işletmelerin menkul kıymetlerinden oluşan bir çeşitlendirmeye gidilmesinin olumlu bir etki yapacağı varsayılmaktadır (Civan, 2010, s.298).

3.3.2. Modern Portföy Yaklaşımı

Geleneksel portföy yaklaşımına göre, portföye ne kadar çok menkul kıymet alınmışsa, çeşitlendirme o kadar iyi yapılmış demektir. Dolayısıyla, bu yaklaşımda portföy riskinin azaltılabilmesi için portföye alınan menkul kıymet sayısının artırılması yeterlidir (Kaderli ve Yeşildağ, 2013, s.19).

Modern portföy yaklaşımında, yalnızca portföy çeşitlendirilmesi yapılarak riski azaltmanın çok güç olduğu, çünkü portföyde yer alan menkul kıymetlerin aynı veya ters yönde hareket ettikleri ileri sürülmektedir (Ceylan ve Korkmaz, 1998, s.143).

Harry Markowitz, yayınladığı “Portföy Seçimi” adlı makalesinde menkul kıymetlerin getirileri arasındaki ilişkileri göz önünde bulundurarak portföyde yer alan menkul kıymetlerin belirli bir risk seviyesinde mümkün olan maksimum getiriyi veya belirli bir getiri seviyesinde mümkün olan minimum riskin nasıl sağlanabileceğini araştırmış ve böylece modern portföy yaklaşımının öncüsü olmuştur (Markowitz, 1952). Markowitz'e

göre modern portföy yaklaşımını geleneksel portföy yaklaşımından ayıran özellikleri şu şekilde sıralanabilir (Ceylan ve Korkmaz, 1998, ss.145-146):

- Portföy seçimi kavramı, menkul kıymet seçiminden daha geniş ve farklıdır. İyi bir portföy, iyi hisse senetleri ve tahvillerden oluşan bir menkul kıymet topluluğu değildir. Çünkü belli amaçlar doğrultusunda ve belli tekniklerle portföye alınan hisse senetlerinin tek tek ele alınarak, özelliklerinin ve farklılıklarının iyice araştırılması gerekir.
- Portföy ile ilgili analizlerin iki boyutu bulunmaktadır: Bunlardan birincisi, menkul kıymetlere yatırım yapan yatırımcı, diğeri ise, portföyü oluşturan finansal varlıklardır. Portföy analizi yaparken, öncelikle yatırımcıların beklentilerinin göz önünde bulundurulması gerekir.
- Portföy analizi yapmak için, öncelikle menkul kıymetler hakkında gerekli olan bilgilerin toplanması gerekir. Bunun için, menkul kıymetlerin ait olduğu işletme ile ilgili bilgiler toplanmalı ve daha sonra her bir menkul kıymetin geçmiş dönemlerde göstermiş olduğu performans araştırılarak, bu menkul kıymetlerin geleceğiyle ilgili beklentileri ortaya konulmalıdır. Eğer, portföy analizi girdisi olarak menkul kıymetin geçmiş yıllardaki performansı ile ilgili veriler kullanılırsa, sonuç geçmiş yılların iyileştirilmiş bir tekrarı olacaktır. Portföy analizinin girdisi, gelecek ile beklentiler ise, sonuç beklentiler doğrultusunda değişecektir.

4. Borsa Yatırımlarında Kullanılan Analiz Yöntemleri ve Portföy Yaklaşımları Çerçevesinde Rasyonel Bir Borsa Yatırımcısında Olması Gereken Özellikler

Rasyonel hisse senedi yatırımcısı, aşırı riskten kaçan ve akılcı davranan borsa yatırımcısıdır. Böyle bir borsa yatırımcısı her şeyden önce borsaya sadece kendi birikimlerini koyan bir yatırımcı olmalıdır. Borsada tasarruf edilen değerler dışında vadesi olan bir para konulduğunda zarar etme olasılığı diğer durumlara göre artmaktadır. Çünkü yatırılan bu paraya her zaman ihtiyaç duyulma olasılığı vardır ve bu paraya ihtiyaç duyulduğunda borsa arzu edilen performansı göstermeyebilir.

Rasyonel bir borsa yatırımcısının temel bir finans ve analiz yöntemleri bilgisine sahip olması gerekmektedir. Yani yatırımcı, temel ve teknik analiz yöntemlerini asgari düzeyde de olsa bilmelidir. Bir borsa yatırımcısının temel analiz kapsamında ekonomiyi, sektörü, firmaları ve o firmalara ait hisse senetlerini analiz edebilmesi gerekir. Teknik analiz kapsamında ise yatırımcı, hisse senetlerinin fiyat grafiklerini çeşitli teknik analiz araçlarıyla belirli yargıya varabilecek düzeyde analize tabi tutabilmelidir.

Bunun yanı sıra borsa yatırımcıları, eğer riski dağıtmak istiyorlarsa, tek bir hisse senedine yatırım yapmaktan ziyade birden çok hisse senedi ya da menkul kıymete yatırım yapmalı yani, portföy oluşturmalıdırlar. Rasyonalite, böyle bir yatırımcı davranışını gerektirmektedir (Akbulut ve Kaderli, 2009, s.214).

Borsa yatırımcıları portföy oluştururken portföy yaklaşımlarına hakim olmalıdırlar. Bilindiği üzere bu yaklaşımlar, geleneksel ve modern portföy yaklaşımlarıdır. Geleneksel portföy yaklaşımını benimseyen bir borsa yatırımcısı, yatırımlarında risk ve getiri faktörlerini belirlerken kişisel özelliklerini ve portföy amaçlarını makul bir biçimde örtüştürerek ortaya koymalı ve istediği risk düzeyinde bir portföyü nitel olarak oluşturabilmelidir. Bunu gerçekleştirebilmek için çeşitlendirme stratejilerine de hakim olmalıdır. Portföy oluştururken modern yaklaşımı kullanan bir yatırımcı ise, tamamen hisse senetlerinin risk ve getirilerine ilişkin nicel verileri geçmişe dayalı olarak ortaya koyabilmeli ve modern portföy yaklaşımının gerektirdiği matematiksel yöntemlerle portföy oluşturulabilmelidir.

5. Literatür

Hisse senedi yatırımcılarının profilleri ve yatırım karar almalarında etkili olan demografik ve sosyo-ekonomik faktörler üzerine farklı bölge ve farklı zamanlarda çok sayıda akademik çalışma yapıldığı görülmektedir.

Şanlıurfa ilindeki hisse senedi yatırımcılarının profilini ve yatırım yapma sürecini araştıran Akbulut ve Kaderli (2009), çalışmalarında hisse senedi yatırımcılarının hisse senedi borsaları ile ilgili çarpıcı algılara sahip olduklarını ortaya çıkarmışlardır. Akbulut ve Kaderli'nin çalışmasına göre (2009), eğitim seviyesi düşük olan kimseler borsayı çoğunlukla kumar yeri olarak görürken, yüksek eğitimliler borsanın çoğunlukla yatırım yeri olduğunu düşünmektedir. Yatırımcıların çoğu portföy çeşitlendirmesine gitmekte ancak temel ve teknik analiz gibi bilimsel yöntemlere ilgi göstermemektedir. Yatırımcıların yaş ve geliri arttıkça portföy büyüklükleri artmaktadır. Akbulut ve Kaderli'nin (2009) çalışmasında dikkat çeken bir nokta diğer çalışmaların aksine yaş ilerledikçe riskli yatırımların artmasıdır. Yazarlar bunu bölgedeki insanların yatırım yapmak için gerekli olan tasarrufa ancak belirli bir yaşa gelmeleri ile elde etmeleri olarak açıklamaktadır. Kaderli ve Yeşildağ (2013) Aydın ilinde yaptıkları çalışmada ilde bulunan borsa yatırımcılarının genel profilini ve borsa yatırımları konusunda genel davranış biçimlerini ortaya çıkarmaya çalışmışlardır. Kaderli ve Yeşildağ (2013), Akbulut ve Kaderli'nin (2009) çalışmasına paralel biçimde yaş arttıkça yatırımcıların riski diğer

yatırım araçlarından daha yüksek olan hisse senedi yatırımlarının artmakta olduğunu ortaya koymaktadır. Kaderli ve Yeşildağ (2013) çalışmalarında ayrıca, yatırımcıların portföylerinde çeşitlendirmeye gittiklerini, borsayı kumardan çok yatırım yapılacak bir yer olarak algıladıklarını ve yatırımcıların çoğunluğunun yaptıkları borsa yatırımlarından istedikleri getiriye elde edemediklerine ilişkin kanıtlar göstermiştir.

Gümüş vd. (2013) Türk ve Azeri bireysel yatırımcılarının yatırım kararları üzerinde yaş, medeni durum, eğitim düzeyi, gelir düzeyi ve cinsiyetin farklılıklara neden olduğunu belirtmiştir. Örnek olarak kadın yatırımcılar riskten daha çok kaçınmakta ve daha çok gayrimenkul yatırımlarına yönelmektedir. Buna karşılık erkekler ise hisse senedi yatırımlarına daha çok ağırlık vermektedir. Gümüş vd.'ne (2013) göre eğitim düzeyi arttıkça hisse senedi yatırımları artmakta, evliler bekarlara göre portföylerinde daha çok oranda çeşitlendirme yapmaktadır.

Anbar ve Eker (2009) de bireysel yatırımcıların yatırım kararlarını etkileyen risk algılamaları üzerinde etkili olan demografik ve sosyo-ekonomik faktörleri incelemiştir. Yazarlar, Gümüş vd.'nin (2013) çalışmaları ile oldukça benzer bulgular elde etmişlerdir. Çalışmaya göre, erkeklerin daha çok riske girdiklerini ortaya koyulmuştur. Yatırımcıların yaşı arttıkça risk alma düzeyi azalmakta, bekar yatırımcılar evli olanlara göre riski daha çok kabul etmektedir. Yüksek gelirli, yüksek eğitimli, finansal piyasa ve araçlarla ilgili bilgisi fazla olanlar da daha çok risk alabilmektedir. Kahyaoğlu (2011) da erkeklerin kadınlara göre riski daha çok kabul ettiklerini ortaya koymaktadır. Kahyaoğlu (2011), bu durumu kadınların biyolojik farklılığına bağlamaktadır. Saraç ve Kahyaoğlu (2011) da, çalışmalarında yukarıda bahsedilen çalışmalara paralel biçimde kadınların erkeklere göre daha az riske girdiklerini ortaya koymaktadır. Ayrıca eğitim düzeyi yüksek olanların düşük eğitimlilere göre daha az riske girdikleri gözlenmiştir. Bu sonuç da Gümüş vd.'nin (2013) sonuçları ile çelişmektedir.

Demir vd. (2011) yatırımcıların hisse senedi piyasalarını televizyon ve internet gibi araçlarla sıklıkla takip ettiklerini ve bu durumun da sık işlem yapmaya neden olduğunu, sık işlem yapan yatırımcıların da diğerlerine göre daha çok zarar ettiklerini göstermektedir. Demir vd. (2011) diğer taraftan yatırımcıların dörtte üçünün yatırımlarının vadesinin 3 ayın altında tuttuklarını bunun da zararlı sonuçlandığını ifade etmektedir. Yazarlara göre erkek yatırımcılar Anbar ve Eker (2009) ve Kahyaoğlu'nun (2011) çalışmalarında gösterildiği gibi daha çok işlem yapmakta, çevrelerindeki görsel ve yazılı yayın kuruluşlarının haberleri, arkadaş tavsiyesi gibi nedenlerle sürü davranışı

göstermektedir. Benzer bir sonuç Altay'ın (2008) çalışmasında da gözlemlenmektedir. Altay (2008) İMKB'de 1997-2008 döneminde belirli zaman dilimleri dışında yatırımcıların sürü davranışı özelliği sergilediğini ortaya çıkarmıştır. Kahyaoğlu'nun (2011) çalışmasına benzer biçimde Karamustafa (2002) da yatırımcıların kısa vadeli spekülatif kazanç peşinde olduklarını yönünde bulgulara ulaşmıştır. Öztürkkal'ın çalışmasına (2013) göre, Anbar ve Eker (2009)'ın çalışmasına paralel olarak yaşı büyük olan yatırımcılar daha az risk almakta, portföy içinde çeşitlendirmeye daha çok önem vermekte ve erkekler kadınlara göre daha çok işlem yapmaktadır. Barber ve Odean (2001), Niessen-Ruenzi ve Ruenzi (2007) de erkeklerin kadınlara göre daha riskli yatırımlara yöneldiklerini belirlemişlerdir. Goetzmann ve Kumar (2008) ve Campell (2006) yaş olarak büyük, yüksek gelir grubunda ve eğitimi yüksek olanların portföy çeşitlendirmede daha başarılı olduğunu belirlemiştir.

Yatırımcılar çoğu zaman rasyonel karar ortamından uzaklaşmakta ve duygusal kararlar verebilmektedir. Kahyaoğlu ve Ülkü (2012), yatırımcıların hisse senetlerinin geçmiş fiyat hareketlerine bakarak alım satım kararı verdiklerini, bu konuda en yaygın uygulamanın da son gün gerçekleşen getirilerde görüldüğünü belirlemişlerdir.

Vijaya (2014), literatür taraması biçiminde yapmış olduğu çalışmada yatırımcıların rasyonel karar veremediklerini, bununla piyasa trendlerinin ortaya çıkmasında da etkili olduğunu bildirmiştir. Shafi de (2014) Vijiya (2014) gibi yaptığı çok uluslu literatür taramasında, yatırımcıların çoğunlukla sürü davranışı gösterdikleri, aşırı tepkisel davrandıkları, geçmiş fiyat hareketlerine göre karar aldıkları, rasyonel karar almadıkları vb. ortak bulguları gözler önüne sermiştir. Rani (2014) de, Shafi (2014) ve Vijiya (2014)'nın sonuçlarıyla örtüşen sonuçları ortaya koymuştur.

Lodhi (2014), finansal okuryazarlık, deneyim, muhasebe bilgilerinin kullanımı, mali tablo analizinin kullanımı ve yatırımcıların yaşının yatırım kararları üzerindeki etkilerini araştırmıştır. Lodhi (2014) araştırmasının sonucunda finansal okuryazarlığın ve muhasebe bilgilerinin bilgi asimetrisini azalttığını, yatırımcıların hisse senedi gibi riskli yatırımlara yöneldiğini göstermektedir. Araştırmaya göre; yaş ve deneyim ise, benzer çalışmalar gibi riski daha düşük yatırımları ortaya çıkarmaktadır. Obamuyi de (2013) yatırımcıların yaş, cinsiyet, medeni durumları ve eğitim seviyeleri gibi sosyo-ekonomik faktörleri yatırım tercihleri üzerinde etkili olduğunu dair literatürle benzerlik gösteren kanıtlar elde etmiş, ayrıca geçmiş hisse senedi fiyatlarının alım satım kararları üzerinde etkili olduğunu belirlemiştir.

Ali ve Rehman (2013) ise, firmalara has özelliklerinin yatırımcıların hisse senedi seçimi üzerindeki etkilerini araştırmışlardır. Yazarlar, firmanın bilinirliğinin, medyada görünürlüğünün, yönetimin yeteneklerinin, firmanın ürün ve hizmetlerin bilinirliğinin yatırımcıların alım satım kararları üzerinde etkili olduğunu bulmuşlardır. Obamuyi de (2013) Ali ve Rehman (2013)'in firmalarla ilgili özelliklerinin yatırımcı üzerindeki etkilerine dair benzer bulgulara ulaşmıştır.

6. Materyal ve Yöntem

Çalışmanın teorik kısmında, literatürdeki yerli ve yabancı kaynaklar ile internet kaynaklarından yararlanılarak ülkemizde borsa yatırımcılarının genel profili özet olarak ortaya konulmuş, bu yatırımcıların borsa yatırımlarında kullanabileceği yaklaşımlar açıklanmış ve bu yaklaşımlar çerçevesinde borsa yatırımcılarında bulunması gereken özellikler belirtilmiştir.

Çalışmanın uygulama kısmında ise, Uşak il merkezindeki borsa yatırımcılarının profilinin belirlenmesi ve bu ildeki yatırımcıların borsa yatırım kararını etkileyen faktörlerin ortaya konulması amacıyla 28 sorudan oluşturulan bir anket formu hazırlanmış ve bu anket formunda yer alan sorular Uşak ilinde yatırım yapan, 122 hisse senedi yatırımcısına yöneltilmiştir. Çalışmada hedef kitle olarak, Uşak ilinde borsa yatırımı yapan yatırımcılar rastgele seçilmiştir. Bu konuda aracı kuruluşlardan faydalanılmıştır. Anketler sadece il merkezinde uygulanmıştır bunun sebebi Uşak iline ait ilçelerin az, küçük olması ve aracı kurumların yer almamasıdır.

Anket yöntemi kullanılarak elde edilen bu veriler, bilgisayara aktarılmış ve SPSS paket programı ile bazı istatistiksel analizlere tabi tutulmuş ve elde edilen sonuçlar çizelgeler halinde sunulmuştur. Daha sonra, Uşak ilinde borsa yatırımcılarının hisse senetlerine yatırım yapma sürecini etkileyen faktörleri tespit etmeye yönelik olarak oluşturulan hipotezin test edilmesi amacıyla tek yönlü anova testi yapılmıştır. Çalışmaya yönelik olarak belirlenen ana hipotez şöyledir: Bağımsız değişken olarak kabul edilen yatırımcıların farklı demografik ve ekonomik özellikleri arasında yatırımcıların hisse senetlerine yatırım yapma süreciyle ilgili veriler açısından anlamlı bir fark vardır.

7. Araştırmanın Bulguları

Merkezi Kayıt Kuruluşu (MKK)'nın 2014 Aralık ayı verilerine göre, bireysel yatırımcıların portföy değerlerine göre ilk 10 sırada olan iller, (İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Ordu, Balıkesir, Adana, Manisa, Kocaeli, Antalya) bütün illerdeki toplam bireysel yatırımcı portföyünün yaklaşık % 91,93'ünü teşkil etmektedir. Geriye kalan 71 il ise, %8,07'sini

oluşturmaktadır. Uşak ili ilk 10 il içinde yer almamakla birlikte, portföy değerine göre 36. sıradadır.

Uşak ilinde aktif olarak borsa yatırımı yapanların çok olmadığı, ildeki aracı kurumların sayısından ve bu kurumlardaki bazı yetkililerle yapılan görüşmelerden anlaşılmaktadır. Nitekim dört aylık anket dönemi boyunca yapılan gözlemler de bunu doğrulamıştır. Dolayısıyla, hedef kitleyi oluşturan borsa yatırımcılarına büyük ölçüde ulaşılmıştır. Ulaşılan yatırımcılar içerisinde hem portföy değeri çok büyük yatırımcılar (5.000 TL'nin üzeri) hem de portföy değeri küçük yatırımcılar (0-5.000 TL arası) yer almaktadır. Bu sayede her iki yatırımcı grubunun borsaya bakış açısının yansıtılması sağlanmıştır.

Yatırımcılara toplam 28 sorudan oluşan bir anket formu yöneltilmiş ve anket sorularının cevaplandırılması sırasında onların teknik bilgiye olan hâkimiyetleri de gözlenmiştir. Bu anket formundaki soruların 6'sı yatırımcının demografik durumu, 4'ü yatırımcının ekonomik durumu ile ilgili bilgileri, diğerleri ise, yatırımcının borsada hisse senedine yatırım süreci ile ilgili faktörleri sorgulamaya yönelik sorulardır.

Yatırımcının demografik bilgilerini öğrenmek için sorulan altı soru ve katılımcıların verdiği cevaplar Çizelge 1'de sunulmaktadır.

Çizelge 1: Ankete Katılan Yatırımcıların Demografik Özellikleri

		Frekans	%			Frekans	%
Yaş	18-25	5	4,1	Eğitim Durumu	İlköğretim	9	7,4
	26-35	36	29,5		Lise	16	13,1
	36-45	53	43,4		Ön Lisans	10	8,2
	46-55	20	16,4		Lisans	50	41,0
	56 ve daha fazla	8	6,6		Lisansüstü	37	30,3
	Toplam	122	100,0		Toplam	122	100,0
		Frekans	%			Frekans	%
Cinsiyet	Erkek	98	80,3	Medeni Durum	Evli	94	77,0
	Kadın	24	19,7		Bekâr	28	23,0
	Toplam	122	100,0		Toplam	122	100,0
		Frekans	%			Frekans	%
Meslek	Memur	58	47,5	Ailedeki Nüfus Sayısı	1 kişi	9	7,4
	İşçi	31	25,4		2-3 kişi	55	45,1
	Serbest Meslek	11	9,0		4-5 kişi	58	47,5
	Emekli	18	14,8		Toplam	122	100,0
	Öğrenci	4	3,3				
	Toplam	122	100,0				

Çizelge 1 incelendiğinde, ankette belirlenmiş her yaş grubundan yatırımcıların olduğu görülmektedir. Ayrıca, yatırımcıların büyük bir bölümü 35 yaşından büyüktür. Oranların, Türkiye ortalamalarıyla paralellik gösterdiği söylenebilir. Ankete katılan 122 yatırımcının büyük bir çoğunluğunun (%80,3) erkek katılımcı olduğu görülmektedir. Bu durumun da Türkiye'deki genel profile uyduğu ifade edilebilir. Ankete katılan 122 yatırımcının 5 ayrı meslekten oluştuğu görülmektedir. Yatırımcıların yaklaşık %48'i memurdur. Ankete katılan 122 yatırımcının farklı eğitim düzeylerine sahip olduğu görülmektedir. Bunların arasında %41 ile lisans düzeyinde eğitime sahip yatırımcıların sayısı en fazladır. Buna karşın ilköğretim mezunu yatırımcıların sayısı en azdır. Ancak yatırımcıların %70'ten fazlasının lisans ve lisansüstü eğitime sahip olması oldukça dikkat çekicidir. Ankete katılan 122 yatırımcının %77'sinin evli ve yatırımcıların yaklaşık olarak yarısının 4-5 kişilik nüfuslu ailelerden oluştuğu gözlenmektedir. Yatırımcıların önemli bir kısmı da 2-3 kişilik ailelerden oluşmaktadır.

Yatırımcının demografik bilgilerini öğrenmeye yönelik olan sorulardan sonra yatırımcının ekonomik durumunu öğrenmeye yönelik dört soru ankette yer almıştır. Yatırımcının ekonomik durumunu öğrenmeye yönelik olarak sorulan sorular ve bu soruya katılımcıların verdiği cevaplar Çizelge 2'de sunulmaktadır.

Çizelge 2: Ankete Katılan Yatırımcıların Ekonomik Özellikleri

		Frekans	%			Frekans	%
Aylık Gelir (TL)	0-2000	31	25,4	Tasarruf Yapma Alışkanlığı	Evet	76	62,3
	2001-4000	60	49,2		Bazen	35	28,7
	4001-6000	24	19,7		Hayır	11	9,0
	6001 +	7	5,7		Toplam	122	100,0
	Toplam	122	100,0				
		Frekans	%			Frekans	%
Sahip Olunan Gayrimenkuller	Ev	57	46,7	Tasarrufların yıllık tutarı (TL)	0-5.000	37	30,3
	Arsa	3	2,5		5.001-10.000	29	23,8
	Tarla-Bahçe	6	4,9		10.001-20.000	16	13,1
	Gayrimenkul Yok	46	37,7		20.001 +	11	9,0
	Hepsine Sahibim	10	8,2		Söylemek istemiyorum	18	14,8
					Tasarruf yapmıyorum	11	9,0
	Toplam	122	100,0		Toplam	122	100,0

Çizelge 2 incelendiğinde, ankete katılan yatırımcıların yaklaşık olarak yarısının aylık geliri 2.001-4.000 TL arasında değişmektedir. Geri kalan yatırımcıların yarısı da bu gelirden daha düşük geliri olan ve diğer yarısı da daha yüksek gelire sahip olan yatırımcılardan oluşmaktadır. Ankete katılan 122 yatırımcının yaklaşık olarak % 47'si ev sahibidir.

Gayrimenkulü olmayanların sayısının da çok fazla olduğu dikkati çekmektedir. Ankete katılan yatırımcıların yaklaşık olarak % 62'sinin düzenli, %29'unun düzensiz bir şekilde tasarruf yaptıkları, ancak %9'nun ise hiç tasarruf yapmadıkları görülmektedir. Tasarruf yapan yatırımcıların büyük bir bölümünün yılda 0 - 5.000 TL arasında tasarruf yapabildiği görülmektedir. Bunun yanında, yatırımcıların çok az bir kısmı yüksek miktarlarda tasarruf yapabilmektedir.

Ankete yer alan sorulardan büyük bir kısmı yatırımcının borsadaki durumunu ve yatırım sürecini irdelemeye yönelik sorulardır. Bu sorular ve yatırımcıların bu soruya verdikleri cevaplar Çizelge 3-A'da sunulmaktadır.

Çizelge 3-A: Ankete Katılan Yatırımcıların Borsadaki Durumları ve Yatırım Sürecini Etkileyen Faktörler

		Frekans	%			Frekans	%
Kaç yıldır hisse senetlerine yatırım yapıyorsunuz?	0-3 yıl	36	29,5	Borsa hisse senetlerine yıllık gelirin yüzde kaçını yatırıyor?	0-10	80	65,6
	4-6 yıl	10	8,2		11-20	21	17,2
	7-9 yıl	15	12,3		21-50	9	7,4
	10 yıl +	61	50,0		50+	12	9,8
	Toplam	122	100,0		Toplam	122	100,0
Hisse senedi yatırımına yönelten sebepler	Yüksek getiri	46	37,7	Ortalama portföy büyüklüğü (TL)	1-5000	53	43,4
	Risk tercihi	20	16,4		5001-10.000	24	19,7
	Ekonomiye katkı	7	5,7		10.001-20.000	17	13,9
	Ekonomiyi takip	24	19,7		20.001-50.000	17	13,9
	Yatırımcılara özenmek	7	5,7		50.000 +	11	9,0
	Diğer	18	14,8		Toplam	122	100,0
Toplam	122	100,0					
Hisse senetlerine düzenli yatırım yapıyor musunuz?	Evet	35	28,7	Hisse senedi yatırımı ile ilgili yeterli bilgilere ulaşabiliyor musunuz?	Evet	52	41,8
	Hayır	87	71,3		Kısmen	58	46,7
	Toplam	122	100,0		Hayır	12	11,5
				Toplam	122	100,0	
Eğer cevabınız "hayır" ise, bunun nedenleri	Güvensizlik	26	21,3	Cevabınız "evet" veya "kısmen" ise bu bilgilere hangi kaynaklardan ulaşıyorsunuz?	Televizyon	9	7,4
	Maddi nedenler	28	23,0		İnternet	60	49,2
	Belirsizlik	12	9,8		Hepsi	36	29,5
	Kısıtlı zaman	13	10,7		Diğer	5	4,1
	Diğer	8	6,6		Ulaşamıyorum	12	9,8
	Düzenli yatırımcı	35	28,7		Toplam	122	100,0
	Toplam	122	100,0				
Yatırımlardaki vade ne kadar?	1 aya kadar	13	10,7	Uşak'ta aracı kurum sayısı yeterli mi?	Evet	21	17,2
	1-12 ay	36	29,5		Hayır	42	34,4
	1 yıldan fazla	17	13,9		Fikri yok	59	48,4
	Önemsiz	56	45,9		Toplam	122	100,0
	Toplam	122	100,0				

Çizelge 3-A incelendiğinde, yatırımcıların yarısının 10 yıl ve daha fazla borsa ile ilgilendiği görülmektedir. Dikkat çeken bir diğer nokta da yatırımcıların %29,50'sinin yeni

yatırımcılar olmasıdır. Yatırımcıların çok büyük bir kısmının yıllık gelirlerinin sadece %0 ile %10 arasındaki kısmını borsaya yatırdıkları görülmektedir. Yatırımcıların çoğunlukla, getirisinin yüksek olması nedeniyle hisse senetlerine yatırım yaptıkları ortaya çıkmaktadır. Yatırımcıların yaklaşık olarak %20'si ise, ekonomiyi yakından takip etmek için yatırım yapmaktadır. Yatırımcıların yarısına yakın kısmı 1 ile 5.000 TL arasında bir portföy büyüklüğüne sahip olduğu görülmektedir. Yatırımcıların çok büyük bir bölümünün borsaya düzenli yatırım yapmadıkları görülmektedir, yatırımcıların sadece % 29'u borsaya düzenli bir yatırım yapmaktadır. Yatırımcıların borsaya düzenli yatırım yapmama nedenlerinin başlıca nedeninin maddi nedenler olduğu görülmektedir. Ayrıca borsaya olan güvensizlik ile yeterli zamana sahip olamama nedenleri de yer alan nedenler arasındadır. Yatırımcıların %42'si ihtiyaç duydukları bilgiye ulaşabildiğini ifade etmiştir. Bunun yanında yatırımcıların çok az bir kısmının bilgiye ulaşamadığını ifade ettiği görülmektedir. Buradan yatırımcıların bilgi konusunda çok büyük eksikliklerinin olmadığı ortaya çıkmaktadır. Yatırımcıların yarısına yakın bir kısmının bilgilere internet ortamında ulaştığı anlaşılmaktadır. Bu durum borsa yatırımı için internetin çok önemli bir etken olduğunu göstermektedir. Hisse senedi bir sermaye piyasası aracıdır ve dolayısıyla yatırım vadesinin uzun tercih edilmesi gerekmektedir. Çizelge 3-A'ya göre bir yıldan fazla yatırım yapanların sayısı çok az olmakla birlikte oran sadece %13,9'dur. Bunun yanında vadeyi dikkate almayanların sayısının %45,9'la çok yüksek olduğu söylenebilir. Uşak'ta aracı kurum sayısının yeterli olmadığını düşünenlerin sayısı %34,4 ile aracı kurum sayısının yeterli olduğunu düşünenlerin iki katıdır. Hisse senedi yatırımcılarının %48,4 ise bu konuda herhangi bir beyanda bulunmamıştır. Bu bilgilere dayanarak Uşak'taki aracı kurum sayısının artırılmasının yatırımcılar açısından daha iyi olacağı söylenebilir.

Ankette yer alan yatırımcının borsadaki durumunu ve yatırım sürecini irdelemeye yönelik olan 18 sorunun ikinci kısmını oluşturan 8 sorusu ve yatırımcıların bu soruya verdikleri cevaplar Çizelge 3-B'de sunulmaktadır.

Çizelge 3-B: Ankete Katılan Yatırımcıların Borsadaki Durumları ve Yatırım Sürecini Etkileyen Faktörler

		Frekans	%			Frekans	%		
Aracı kurumlarda çalışan danışman kadrolar sizce yeterli midir?	Evet	12	9,8	Borsaya bakış açınız nedir?	Kumar	19	15,6		
	Hayır	33	27,0		Yatırım yeri	86	70,5		
	Kısmen	16	13,1		Bir fikrim yok	17	13,9		
	Bir fikrim yok	61	50,0		Toplam	122	100,0		
	Toplam	122	100,0		Riski Dağıtmak	92	75,4		
Hisse senedi çeşitliliği	Tek hisse	9	7,4	Birden çok hisse senedi yatırımının amacı nedir?	Daha çok gelir	13	10,7		
	Birden çok hisse	57	46,7		Kâr payı	8	6,6		
	Değişiyor	56	45,9		Diğer	2	1,6		
	Toplam	122	100,0		Tek hisse	7	5,7		
Hisse senedi yatırımı yaparken hangi analiz yöntemini kullanıyorsunuz?	Temel analiz	12	9,8	Hisse senedi dışındaki yatırım tercihleriniz nelerdir?	Toplam	122	100,0		
	Teknik analiz	10	8,2		Mevduat	33	27,0		
	Temel ve teknik	27	22,1		Tahvil-Bono	7	5,7		
	Kullanmıyorum	73	59,8		Döviz	10	8,2		
	Toplam	122	100,0		Altın	41	33,6		
Hisse senedi yatırımlarında hangisini kullanıyorsunuz?	Seans salonu	23	18,9	Hisse senedi yatırımlarında n beklediğiniz getiri elde edebildiniz mi?	Hepsi	24	19,7		
	İnternet	71	58,2		Diğer	7	5,7		
	Her ikisi	28	23,0		Toplam	122	100,0		
	Toplam	122	100,0		Evet	39	32,0		
							Hayır	83	68,0
							Toplam	122	100,0

Çizelge 3-B'ye göre, Uşak'ta aracı kurumlarda çalışan danışman kadrolar sizce yeterli midir? sorusuna evet diyen yatırımcıların sayısı, hayır diyenlerin sayısından çok azdır. Ancak görüş bildirmeyenlerin sayısı oldukça fazladır. Yatırımcıların %71'i borsayı yatırım yapma yeri olarak, %15,6'sı kumar olarak görmektedir. Geri kalan yatırımcılar bu konuda bir fikirlerinin olmadığını söylemişlerdir. Yatırımcıların yarısına yakını portföylerine birden çok hisse senedi aldıklarını ifade etmiştir. Yatırımcıların sadece %7'si tek bir hisse senedine yatırım yapmaktadır. Buradan ankete katılan hisse senedi yatırımcılarının çoğunun riskten korunmaya çalışan yatırımcılar olduğu sonucuna varılabilir. Ancak bunu bilinçli olarak yapmayanların sayısının çok olduğu söylenebilir. Birden çok hisse alan yatırımcıların %75'nin riski dağıtmak amacıyla birden çok hisse senedi yatırımı yaptığını ortaya koymuşlardır. Daha fazla gelir elde etmek için birden çok hisse senedi yatırımı yapıyorum diyenlerin oranı ise yaklaşık olarak %11'dir. Yatırımcıların yaklaşık %60'nın hiçbir analiz yöntemini kullanmadan söylentilere göre yatırım yaptığı görülmektedir.

Yatırımcıların yaklaşık %40'nın da "temel analiz, teknik analiz veya bunların her ikisini uyguladığı görülmektedir. Yatırımcıların büyük bir bölümünün hisse senedi dışında mevduat ve altın yatırımı yaptığı da görülmektedir. Bunun yanında döviz yatırımının da önemli ölçüde olduğu görülmektedir. Yatırımcıların çok büyük bir bölümünün internet üzerinden işlem yaptığı ortaya çıkmaktadır. Son olarak yatırımcıların çok büyük bir kısmının (%68) borsadaki hisse senetlerinden beklediği getiriye elde edemediği görülmektedir.

Çalışmada, bu noktadan sonra Uşak İlinde borsa yatırımcılarının hisse senetlerine yatırım yapma sürecini etkileyen ekonomik ve demografik faktörleri tespit etmeye yönelik olarak belirlenen temel hipotezin sınanması amaçlanmıştır. Çalışmada, bağımsız değişken olarak kabul edilen yatırımcıların farklı demografik ve ekonomik özellikleri arasında, yatırımcıların hisse senetlerine yatırım yapma süreciyle ilgili veriler açısından anlamlı bir fark olup olmadığı tek yönlü anova testi yapılarak incelenmiştir. Analizden önce varyansların homojenliği testi uygulanmış ve sadece homojen olan varyanslara (anlam düzeyi =0,05'ten büyük olan) ait sonuçlar Çizelge 4'te gösterilmiştir.

Çizelge 4: Hipotez Varyanslarının Homojenlik Testi Sonuçları

Değişken	Yatırım Sürecini ilgilendiren veriler	Levene İstatistiği	Sd1	Sd2	Anlam Düzeyi
Yaş	Hisse senedi yatırımlarınızı seans salonu aracılığıyla mı; yoksa internet aracılığıyla mı gerçekleştiriyorsunuz?	2,302	4	117	,063
Cinsiyet	Hisse senedi yatırımı ile ilgili ihtiyaç duyduğunuz tüm bilgilere ulaşabiliyor musunuz?	,218	1	120	,642
Meslek	Ortalama portföy büyüklüğünüz nedir?	2,325	4	117	,060
Eğitim Durumu	Hisse senedi yatırımı ile kaç yıldan beri ilgileniyorsunuz?	2,337	4	117	,059
Aile Nüfusu	Hisse senedi dışındaki yatırım tercihleriniz nelerdir?	2,354	2	119	,099
Aylık Gelir	Hisse senedi yatırımlarında şu ana kadar yapmış olduğunuz alım satım işlemlerinizden beklediğiniz getiriye elde edebildiniz mi?	1,912	3	118	,131

Varyansların homojenlik testi sonucunda, homojen olan varyanslar alınmış ve sonrasında tek yönlü anova testi uygulanmıştır. Buna göre tek yönlü anova test sonuçları Çizelge 5'te gösterilmiştir.

Çizelge 5: Hipotezin Sınanmasına Yönelik Anova Test Sonuçları

Değişken	Yatırım Sürecini ilgilendiren veriler	P	Sonuç
Yaş	Hisse senedi yatırımlarınızı seans salonu aracılığıyla mı; yoksa internet aracılığıyla mı gerçekleştiriyorsunuz?	,000	Fark var
Cinsiyet	Hisse senedi yatırımı ile ilgili ihtiyaç duyduğunuz tüm bilgilere ulaşabiliyor musunuz?	,050	Fark var
Meslek	Ortalama portföy büyüklüğünüz nedir?	,008	Fark var
Eğitim Durumu	Hisse senedi yatırımları ile kaç yıldan beri ilgiliniyorsunuz?	,046	Fark var
Aile Nüfusu	Hisse senedi dışındaki yatırım tercihleriniz nelerdir?	,037	Fark var
Aylık Gelir	Hisse senetlerinde şu ana kadar yapmış olduğunuz alım satım işlemlerinizi beklediğiniz getiriye elde edebildiniz mi?	,021	Fark var

Hipotezin sınanmasına yönelik olarak yapılan anova test sonuçlarının detaylarına ilişkin tablolar da eklerde yer almaktadır.

Çizelge 5'e göre aşağıdaki değerlendirmeler yapılabilmektedir:

- Farklı yaş gruplarına mensup bireysel yatırımcılar arasında yatırımlarını seans salonu ile interneti kullanmaları açısından anlamlı bir fark olduğu ortaya çıkmıştır. Buna göre, bireysel yatırımcıların yaş aralığı büyüdükçe seans salonunu kullanma oranları yükselmektedir. Küçük yaş aralıkları daha çok interneti tercih etmektedir.
- Cinsiyetler arasında bilgiye ulaşma konusundan anlamlı bir ilişkinin var olduğu görülmektedir. Buna göre, erkekler bilgilere daha kolay bir şekilde ulaşabilirken, kadınlar borsa ile ilgili bilgilere daha az ulaşmaktadır.
- Farklı mesleklere sahip yatırımcılar arasında ortalama portföy büyüklükleri açısından anlamlı bir ilişkinin var olduğu görülmektedir. Analizlere göre, ortalama en büyük portföyden ortalama en küçük portföye sahip olan meslek grupları sırasıyla serbest meslek, emekli, işçi, memur ve öğrenci şeklinde sıralanmaktadır.
- Farklı eğitim seviyelerine sahip yatırımcılar arasında borsadaki tecrübeler açısından anlamlı bir ilişkinin var olduğu görülmektedir. Analizlere göre, ortalama olarak ön lisans eğitim seviyesine sahip olanların borsada daha eski oldukları yani yıl olarak diğer eğitim seviyelerine göre borsa ile daha uzun süredir ilgilendikleri ortaya çıkmaktadır. Daha sonra deneyimlerine göre sırasıyla ilköğretim, lise, lisans ve yüksek lisans eğitim seviyesine sahip olanlar gelmektedir. Buradan özellikle ön lisans

sonra eğitim düzeyi yükseldikçe borsayla ilgilenilen yıl sayısının azaldığı ortaya çıkmaktadır.

- Ailede farklı nüfus sayılarına sahip yatırımcılar arasında, hisse senedi dışındaki yatırım tercihleri açısından anlamlı bir ilişkinin var olduğu görülmektedir. Analizlere göre, ortalama olarak aile nüfus sayısı bir olan yatırımcıların hisse senedi dışında daha çok altın yatırımı yaptıkları, aile nüfus sayısı 2-3 olan yatırımcıların daha çok döviz yatırımı yaptıkları, aile nüfus sayısı 4-5 olan yatırımcıların ise hem döviz hem de altın yatırımı yaptıkları ortaya çıkmaktadır.
- Farklı aylık gelirlere sahip yatırımcılar arasında, borsadan beklenen getirilerin elde edilip edilmemesi açısından anlamlı bir ilişkinin var olduğu görülmektedir. Analizlere göre, ortalama olarak 4.001-6.000 TL arasında geliri olan yatırımcıların borsadan bekledikleri geliri elde ettikleri, buna karşın diğer gelir gruplarının ise bekledikleri getiriyi elde edemedikleri ortaya çıkmaktadır.

8.Tartışma ve Sonuç

Hisse senedi piyasaları en riskli piyasalardandır. Bu nedenle, bu tür piyasalarda yatırım yapacak yatırımcıların dikkatli davranmaları ve rasyonel bir şekilde hareket etmeleri gerekir. Bunun yanında, hisse senedi piyasalarındaki rasyonel yatırımcı sayısının fazla olması, o piyasaların daha sağlıklı bir yapıya sahip olabilmesi için oldukça önemlidir.

Bu çalışmada, Uşak il merkezinde yatırımcı profili, borsada hisse senetlerine yatırım yapma sürecinde bu yatırımcıları etkileyebilecek faktörler ve yatırımcıların rasyonel olup olmadıkları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Uşak ilinin hem yatırımcı sayısı hem de işlem hacmi olarak borsaya yapmış olduğu katkı çok düşüktür. Bu durumun başta demografik ve ekonomik olmak üzere birçok nedeninin olduğu düşünülmektedir. Uşak ilinde seans salonlarına gelen veya internet üzerinden işlem yapan 122 borsa yatırımcısı üzerinde gerçekleştirilen bu çalışmanın sonuçlarına göre, yatırımcıların büyük bir çoğunluğu orta yaş grubunda erkek ve evli olan yatırımcılardır. Bu durum Türkiye'deki yatırımcı profiline oldukça yakındır. Yatırımcıların büyük bir bölümü üniversite mezunudur ve çekirdek aileye sahiptir. Yatırımcıların yaklaşık olarak yarısı memurdur. Ankete katılanların büyük bir kısmının aylık geliri 4.000 TL ve altındadır. Ancak, bu yatırımcıların büyük bölümü tasarruf yapma alışkanlığına sahiptir. Ayrıca, ev, arsa gibi gayrimenkullere sahip yatırımcı sayısı çoğunluktadır. Borsa yatırımcılarının büyük bölümünün borsayla en az 4 yıldır ilgilendikleri görülmektedir. Bu yatırımcılar, genellikle gelirlerinin küçük bir kısmını

borsaya yönlendirmektedirler. Bu ildeki yatırımcılar, hisse senedi yatırımlarında getiri ve risk faktörlerine göre, düzensiz ve küçük portföylere yatırım yapmaktadırlar. Portföylerin küçük olmasındaki etkenlerin maddi nedenler ve borsaya olan güvensizlik olduğu ankete katılan yatırımcılarca ifade edilmiştir.

Borsada yatırımla ilgili bilgilere rahatlıkla ulaşabildiği ve bunun için özellikle internetin kullandığı ifade edilmiştir. Bu yatırımcıların çoğunluğu borsayı bir kumar olarak değil, yatırım yapma yeri olarak görmektedir. Ancak anket sonuçlarına göre, yatırımcıların vadeyi dikkate almadıkları ve yine önemli bir kısmının kısa vadede yatırım yaptıkları görülmektedir. Buna göre bu konuda yatırımcıların verdiği cevaplarda çelişki olduğunu göstermektedir.

Yatırımcılar tek bir hisse senedi yatırımı yerine çeşitlendirilmiş portföy oluşturmayı tercih etmekte ve bunu özellikle de riski dağıtmak için yaptıklarını ifade etmektedirler. Ancak, yatırımcıların %60'ı borsa yatırımlarında bilimsel yöntemlerden ve yaklaşımlardan faydalanmamaktadır. Temel ve teknik analiz yöntemlerini daha çok eğitim seviyesi yüksek, küçük bir yatırımcı grubu kullanmaktadır. Bu anlamda yatırımcılar, geleneksel portföy yaklaşımında belirtilen, yatırım özelliklerine sahiptir. Ayrıca, eğitimin bilinçli yatırım yapma ile kurulan bu ilişkisi literatürdeki çalışmalarla uyumludur.

Uşak'taki yatırımcıların büyük bir kısmı, hisse senedi dışında daha çok altın ve mevduata yatırım yapmaktadırlar. Ayrıca bu işlemleri internet aracılığıyla yapmakta, ancak bugüne kadar borsa yatırımlarından umdukları getiriyi elde edememişlerdir. Bunun yanında Uşak ilindeki aracı kurum sayısının ve bu kurumlarda çalışan danışman sayısının az olduğu söylenebilir. Yatırımcıların yatırım konusunda sahip oldukları bilgi seviyesi dikkate alındığında, Uşak ilindeki aracı kurum ve danışman sayısının artırılması gerekir. Elde edilen bu yatırımcı profili bilgileri, daha önce yapılan çalışmalarla paralellik göstermekle birlikte, aradan geçen zamana ve farklı konuma rağmen yatırımcıların borsa ile ilgili davranış biçimlerinin kolaylıkla değişmediği anlaşılmaktadır.

Bu çalışmada ayrıca, borsada hisse senedi yatırımcılarının yatırım sürecini etkileyen demografik ve sosyo-ekonomik faktörler araştırılmaya çalışılmıştır. Buna ilişkin olarak yapılan anova analizi sonucunda; ankette yer alan yaş, cinsiyet, meslek, eğitim durumu, aile nüfusu ve aylık gelir gibi demografik ve sosyo-ekonomik faktörlerde yatırım süreci açısından anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Birinci ilişki yatırımcıların yaş düzeyi ile seans salonunu kullanma oranları arasındadır. Buna göre yaş düzeyi azaldıkça daha çok internet tercih edilmekte ve dolayısıyla işlemler daha çok internet üzerinden gerçekleştirilmektedir. İkinci ilişki cinsiyet ile borsa bilgilerine ulaşma arasında ortaya çıkmıştır. Buna göre, erkek yatırımcılar borsa ile ilgili bilgilere kadınlardan daha kolay bir şekilde ulaşmaktadır. Üçüncü ilişki sahip olunan meslek grubu ile portföy büyüklükleri arasındadır. Buna göre memurlar çoğunlukta olsa da, en büyük portföylere serbest meslek sahiplerinin sahip olduğu görülmektedir. Dördüncü ilişki yatırımcıların eğitim seviyeleri ile borsadaki tecrübeler arasındadır. Buna göre, ortalama olarak ön lisans eğitim seviyesine sahip olanların borsada daha eski oldukları ortaya çıkmaktadır. Eğitim seviyesi daha yüksek olan yatırımcılar ise eğitim seviyeleri arasında en düşük deneyime sahiptir. Beşinci ilişki yatırımcıların aile nüfus sayıları ile hisse senedi dışında yapılan yatırımların türü arasındadır. Buna göre, aile nüfus sayısı bir olan yatırımcıların hisse senedi dışında daha çok altın yatırımı yaptıkları, ailedeki nüfus sayısı 2-3 olan yatırımcıların daha çok döviz yatırımı yaptıkları, ailenin nüfus sayısı 4-5 olan yatırımcıların ise hem döviz hem de altın yatırımı yaptıkları ortaya çıkmaktadır. Buradan aile nüfusu arttıkça alınan risk seviyesinin çeşitlendirme yardımıyla düşürülmeye çalışıldığı görülmektedir. Altıncı ve son ilişki ise, yatırımcıların aylık gelirleri ile borsadan beklenen getirinin elde edilip edilmemesi arasındadır. Buna göre, ortalama olarak 4.001-6.000 TL arasında geliri olan yatırımcıların borsadan bekledikleri geliri elde ettikleri, buna karşın diğer gelir gruplarının ise bekledikleri getiriye elde edemedikleri ortaya çıkmaktadır.

Sonuç olarak, elde edilen bulgular, Uşak ilindeki hisse senetlerine yatırım yapan yatırımcıların piyasada belli bir tecrübeye sahip oldukları fakat yeterli bir bilgi birikimine sahip olmadıklarını göstermektedir. Bu durum, Uşak ilindeki borsa yatırımcılarının rasyonel olarak yatırım yapamadıklarını göstermektedir. Ayrıca, demografik ve sosyo-ekonomik özelliklerin borsada yatırımcıların yatırım yapma sürecini etkilediği de elde edilen diğer bulgular arasındadır.

Çalışmada, Uşak ilindeki hisse senedi yatırımcılarının irrasyonel olarak değerlendirilebilecek bazı davranışları ortaya çıkmaktadır. Bu davranışlar; yatırımcıların alım satım işlemlerinde kısa vadeli düşünceleri, hisse senedi yatırımı ve hisse senedi tercihi yapmadan önce başvurulması gereken temel ve teknik analiz gibi yöntemlerin görece az bir kesim tarafından uygulanmakta olmasıdır.

Bu sonuçlar doğrultusunda; yatırımcıların bilgi düzeylerinin artırılması gerektiği, bunun yapılması durumunda hem yatırımcı sayısının hem de işlem hacminin olumlu yönde etkileneceği düşünülmektedir. Ayrıca, bu bulgular özellikle son zamanlarda sermaye piyasalarının geliştirilmesi konusunda çaba içerisinde olan yetkili kuruluşlara yardımcı olabilecektir. Yatırımcıların eğitimi konusunda ildeki üniversite ve finansal kurumlara da çok büyük görev düştüğü de unutulmamalıdır. Bunun için borsa yatırımcılarına yönelik olarak bazı seminer ve bilgilendirme toplantılarının düzenlenebileceği ve bunların faydalı olabileceği söylenebilir.

Teşekkür

Bu çalışmanın yazarları, eleştiri ve önerileri ile çalışmaya yaptıkları katkılarından dolayı hakemlere teşekkür eder.

Kaynaklar

- Akbulut, R., & Kaderli, Y., (2009). Şanlıurfa İl Merkezindeki Borsa Yatırımcılarının Profili ve Bu Yatırımcıların Hisse Senetlerine Yatırım Sapma Sürecini Etkileyen Faktörlerin Analizi, Muhasebe ve Finansman Dergisi, 43, 212-226.
- Ali I., & Rehman K.U., (2013). Stock Selection Behaviour of Individual Equity Investors' in Pakistan, Middle-East Journal of Scientific Research, 15(9), 1295-1300.
- Altay E., (2008). Sermaye Piyasasında Sürü Davranışı: İMKB'de Piyasa Yönünde Sürü Davranışının Analizi. BDDK, Bankacılık ve Finansal Piyasalar, 2(1), 27-58.
- Anbar A., & Eker M., (2009). Bireysel Yatırımcıların Finansal Risk Algılamalarını Etkileyen Demografik ve Sosyo-ekonomik Faktörler, ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 5(9), 129-150.
- Barber B., & Odean T., (2001). Boys Will be Boys: Gender, Overconfidence and Common Stock Investment. Quarterly Journal of Economics, February, 116(1), 261-292.
- Bekçioğlu, S., (1983). Menkul Kıymet Analizleri ve Türkiye'deki Uygulama, Ankara.
- Bolak, M., (2001). Sermaye Piyasası Menkul Kıymetler ve Portföy Analizi, Beta Basım Yayım Dağıtım, 4. Baskı, İstanbul.
- Campell, J.Y., (2006). Household Finance. The Journal of Finance, 61,1553-1604. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1540-6261.2006.00883.x>.
- Ceylan, A., & Korkmaz, T., (2004). Sermaye Piyasası ve Menkul Değer Analizi, Ekin Kitabevi, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Bursa.
- Ceylan, A., & Korkmaz, T., (1998). Borsada Uygulamalı Portföy Yönetimi. Ekin Kitabevi, 3. Baskı, Bursa.

- Civan, M., (2010). Sermaye Piyasası Analizleri ve Portföy Yönetimi, Ekin Yayınevi, Bursa.
- Coşkun, M., (2010). Para ve Sermaye Piyasaları: Kurumlar, Araçlar, Analiz, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Demir, Y., & Akçakanat, T., & Songur, A., (2011). Yatırımcıların Psikolojik Eğilimleri ve Yatırımcı Davranışları Arasındaki İlişki: İMKB Hisse Senedi Yatırımcıları Üzerine Bir Uygulama. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10(1), 117- 145.
- Goetzmann, W.N., & Kumar A., (2008). Equity Portfolio Diversification. Review of Finance. 12, 433-463. <http://dx.doi.org/10.1093/rof/rfn005>.
- Gümüş, F.B., & Koç M., & Agalarova M., (2013). Bireysel Yatırımcıların Yatırım Kararları Üzerinde Etkili Olan Demografik ve Psikolojik Faktörlerin Tespiti Üzerine Bir Çalışma: Türkiye ve Azerbaycan Uygulaması, Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 4(6), s.71-93.
- Kaderli, Y., (2001). Bir Hisse Senedi Oluşturmada Çeşitlendirme Olarak Banka Hisseleri, ADÜ, SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın.
- Kaderli, Y., & Yeşildağ, E., (2013). Aydın İlindeki Borsa Yatırımcılarının Profili ve Bu Yatırımcıların Hisse Senedi Yatırımlarını Etkileyen Faktörleri İncelenmesi, Dayanışma Dergisi, Sayı: 119, 16-28,
- Kahyaoğlu, M.B., (2011). Yatırım Kararlarına Etki Eden Çeşitli Duygusal ve Psikolojik Faktörlere Maruz Kalma Düzeyi Üzerinde Cinsiyetin Rolü: İMKB Bireysel Hisse Senedi Yatırımcıları Üzerine Bir Uygulama, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 7(1), 29-51.
- Kahyaoğlu, M.B., & Ülkü, S., (2012). Temsililik Hevristikinin Algılanan Risk Üzerindeki Etkisi: İMKB Bireysel Hisse Senedi Yatırımcıları Üzerine Bir Uygulama. Uluslar arası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi, 4(1), 53-59.
- Karamustafa O., (2002). Bireysel Hisse Senedi Yatırımcılarının Risk-Getiri Tercihlerinin Ampirik Analizi, Yönetim, 13(43), 21-27.
- Karan, M. B., (2013). Yatırım Analizi ve Portföy Yönetimi, Gazi Kitabevi, 4. Baskı, Ankara.
- Korkmaz, T. & Ceylan, A., (2010). Sermaye Piyasası ve Menkul Değer Analizi, Ekin Yayınevi, 5. Baskı, Bursa.
- Levy, H., (1996). Introduction to Investments. South Western College Publishing, Cincinnati, Ohio.
- Lodhi S., (2014). Factors Influencing Individual Investor Behaviour: an Empirical Study of City Karachi. IOSR Journal of Business and Management, 16(2), 68-76.

- Markowitz, H. M., 1952, Portfolio Selection, *The Journal of Finance*, 7(1), 77-91.
- Niessen-Ruenzi, A., & Ruenzi, S., (2007). Sex Matters: Gender Differences in a Professional Setting. February, SSRN: <http://ssrn.com/abstract=966243>, <http://dx.doi.org/10.1111/0022-1082.00078>.
- Obamuyi, T.M., (2013). Factors Influencing Investment Decisions in Capital Market: a Study of Individual Investors in Nigeria, *Organizations and Markets in Emerging Economies*, 4, 1(7), 141-161.
- Özçam, F., (1996). Teknik Analiz ve İstanbul Menkul Kıymetler Borsası, Sermaye Piyasası Kurulu, No: 32, Ankara.
- Öztürkkal, B., (2013). Bireysel Yatırımcı Davranışı Analizi: Anket Çalışması, *İktisat İşletme ve Finans*, 28(326), 67-92.
- Parasız, İ., (2012). Finansal Kurumlar ve Piyasalar, Ezgi Kitabevi, Genişletilmiş 2. Baskı, Bursa.
- Rani, R., (2014). Factors Affecting Investor' Decision Making Behaviour in the Stock Market: an Analytical Review, *Indian Journal of Applied Research*, 4(9), 118-120.
- Saraç, M., Kahyaoğlu M.B., (2011). Bireysel Yatırımcıların Risk Alma Eğilimine Etki Eden Sosyo-Ekonomik ve Demografik Faktörlerin Analizi, *BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar*, 5(2), 135-157.
- Shafi, M., (2014). Determinants Influencing Individual Investor Behaviour in Stock Market: a Cross Country Research Survey, *Arabian Journal of Business and Management Review*, 2(1), 60-71.
- Vijeya, E., (2014). Influential Factors on Investment Behaviour of Individual Investors: a Review of Empirical Evidences from Various Countries. *International Research Journal of Management and Commerce*, 1(5), 35-46.
- <https://portal.mkk.com.tr>.

Ekler:**Ek-1.1. Yatırımcıların Yatırımlarını Seans Salonu veya İnterneti Kullanmaları Açısından Yaş Grupları Arasında Farklılık Testi**

Çoklu Karşılaştırmalar						
Bağımlı Değişken: Hisse senedi yatırımlarınızı seans salonu aracılığıyla mı; yoksa internet aracılığıyla mı gerçekleştiriyorsunuz? / Tukey HSD						
(I) Yaşınız?	(J) Yaşınız?	Ortalama Farklar (I-J)	Standart Hata	Anlamlılık	95% Güven Aralığı	
					Düşük	Yüksek
18-25	26-35	-,02222	,28713	1,000	-,8178	,7733
	36-45	,06792	,28146	,999	-,7119	,8478
	46-55	,45000	,30081	,567	-,3835	1,2835
	56 ve daha fazla	,95000	,34298	,050	-,0003	1,9003
26-35	18-25	,02222	,28713	1,000	-,7733	,8178
	36-45	,09015	,12994	,957	-,2699	,4502
	46-55	,47222*	,16778	,045	,0073	,9371
	56 ve daha fazla	,97222*	,23515	,001	,3207	1,6238
36-45	18-25	-,06792	,28146	,999	-,8478	,7119
	26-35	-,09015	,12994	,957	-,4502	,2699
	46-55	,38208	,15788	,117	-,0554	,8195
	56 ve daha fazla	,88208*	,22819	,002	,2498	1,5144
46-55	18-25	-,45000	,30081	,567	-,12835	,3835
	26-35	-,47222*	,16778	,045	-,9371	-,0073
	36-45	-,38208	,15788	,117	-,8195	,0554
	56 ve daha fazla	,50000	,25168	,279	-,1973	1,1973
56 ve daha fazla	18-25	-,95000	,34298	,050	-,19003	,0003
	26-35	-,97222*	,23515	,001	-,16238	-,3207
	36-45	-,88208*	,22819	,002	-,15144	-,2498
	46-55	-,50000	,25168	,279	-,11973	,1973

*. Ortalama fark 0.05 düzeyinde anlamlıdır.

Ek-1.2. Portföy Büyüklüğü Açısından Meslek Grupları Arasında Farklılık Testi.

Çoklu Karşılaştırmalar						
Bağımlı Değişken: Ortalama portföy büyüklüğünüz nedir? / Tukey HSD						
(I) Mesleğiniz?	(J) Mesleğiniz?	Ortalama Farklar (I-J)	Standart Hata	Anlamlılık	95% Güven Aralığı	
					Düşük	Yüksek
Memur	İşçi	-,21079	,29377	,952	-,10248	,6032
	Serbest meslek	-,119906	,43423	,051	-,24022	,0041
	Emekli	-,90613	,35626	,088	-,18932	,0810
	Öğrenci	,73276	,68259	,820	-,11585	2,6241
İşçi	Memur	,21079	,29377	,952	-,6032	1,0248
	Serbest meslek	-,98827	,46340	,213	-,22722	,2957
	Emekli	-,69534	,39128	,392	-,17795	,3888
	Öğrenci	,94355	,70150	,664	-,10002	2,8873
Serbest meslek	Memur	1,19906	,43423	,051	-,0041	2,4022
	İşçi	,98827	,46340	,213	-,2957	2,2722
	Emekli	,29293	,50533	,978	-,11072	1,6931
	Öğrenci	1,93182	,77095	,096	-,2043	4,0679
Emekli	Memur	,90613	,35626	,088	-,0810	1,8932
	İşçi	,69534	,39128	,392	-,3888	1,7795
	Serbest meslek	-,29293	,50533	,978	-,16931	1,1072
	Öğrenci	1,63889	,72988	,171	-,3834	3,6612
Öğrenci	Memur	-,73276	,68259	,820	-,26241	1,1585
	İşçi	-,94355	,70150	,664	-,28873	1,0002
	Serbest meslek	-,193182	,77095	,096	-,40679	,2043
	Emekli	-,163889	,72988	,171	-,36612	,3834

Ek-1.3. Hisse Senedi Yatırımlarıyla İlgilenme Süresi Açısından Eğitim Durumları Arasında Farklılık Testi.

Çoklu Karşılaştırmalar						
Bağımlı Değişken: Borsa ile kaç yıldan beri ilgileniyorsunuz? /Tukey HSD						
(I) Eğitim durumunuz?	(J) Eğitim durumunuz?	Ortalama Farklar (I-J)	Standart Hata	Anlamlılık	95% Güven Aralığı	
					Düşük	Yüksek
İlköğretim	Lise	,27083	,53758	,987	-1,2187	1,7604
	Ön Lisans	-,26667	,59281	,991	-1,9092	1,3759
	Lisans	,49333	,46717	,828	-,8011	1,7878
	Lisansüstü	,95495	,47953	,277	-,3737	2,2836
Lise	İlköğretim	-,27083	,53758	,987	-1,7604	1,2187
	Ön Lisans	-,53750	,52010	,839	-1,9786	,9036
	Lisans	,22250	,37058	,975	-,8043	1,2493
	Lisansüstü	,68412	,38604	,395	-,3855	1,7538
Ön Lisans	İlköğretim	,26667	,59281	,991	-1,3759	1,9092
	Lise	,53750	,52010	,839	-,9036	1,9786
	Lisans	,76000	,44694	,438	-,4784	1,9984
	Lisansüstü	1,22162	,45984	,067	-,0525	2,4957
Lisans	İlköğretim	-,49333	,46717	,828	-1,7878	,8011
	Lise	-,22250	,37058	,975	-1,2493	,8043
	Ön Lisans	-,76000	,44694	,438	-1,9984	,4784
	Lisansüstü	,46162	,27979	,469	-,3136	1,2369
Lisansüstü	İlköğretim	-,95495	,47953	,277	-2,2836	,3737
	Lise	-,68412	,38604	,395	-1,7538	,3855
	Ön Lisans	-,122162	,45984	,067	-2,4957	,0525
	Lisans	-,46162	,27979	,469	-1,2369	,3136

Ek-1.4. Beklenen Getirinin Elde Edilmesi Açısından Aylık Gelirler Arasında Farklılık Testi

Çoklu Karşılaştırmalar						
Bağımlı Değişken: Borsada şu ana kadar yapmış olduğunuz alım satım işlemlerinizi beklediğiniz getiriye elde edebildiniz mi? / Tukey HSD						
(I) Aylık geliriniz ne kadardır?	(J) Aylık geliriniz ne kadardır?	Ortalama Farklar (I-J)	Standart Hata	Anlamlılık	95% Güven Aralığı	
					Düşük	Yüksek
0-2000	2001-4000	-,00806	,10068	1,000	-,2704	,2543
	4001-6000	,32527*	,12376	,047	,0028	,6478
	6001 den fazla	,02765	,19047	,999	-,4687	,5240
2001-4000	0-2000	,00806	,10068	1,000	-,2543	,2704
	4001-6000	,33333*	,10993	,016	,0468	,6198
	6001 den fazla	,03571	,18180	,997	-,4381	,5095
4001-6000	0-2000	-,32527*	,12376	,047	-,6478	-,0028
	2001-4000	-,33333*	,10993	,016	-,6198	-,0468
	6001 den fazla	-,29762	,19552	,428	-,8072	,2119
6001 den fazla	0-2000	-,02765	,19047	,999	-,5240	,4687
	2001-4000	-,03571	,18180	,997	-,5095	,4381
	4001-6000	,29762	,19552	,428	-,2119	,8072

*. Ortalama fark 0.05 düzeyinde anlamlıdır.

Ek-1.5. Yatırım Tercihleri Açısından Ailenin Nüfus Sayıları Arasında Farklılık Testi.

Çoklu Karşılaştırmalar						
Hisse senedi dışındaki yatırım tercihleriniz nelerdir? / Tukey HSD						
(I) Ailenizin nüfusu kaçtır?	(J) Ailenizin nüfusu kaçtır?	Ortalama Farklar (I-J)	Standart Hata	Anlamlılık	95% Güven Aralığı	
					Düşük	Yüksek
1 kişi	2-3 kişi	,99798	,58046	,202	-,3797	2,3756
	4-5 kişi	,28544	,57835	,875	-1,0872	1,6581
2-3 kişi	1 kişi	-,99798	,58046	,202	-2,3756	,3797
	4-5 kişi	-,71254	,30383	,054	-1,4336	,0086
4-5 kişi	1 kişi	-,28544	,57835	,875	-1,6581	1,0872
	2-3 kişi	,71254	,30383	,054	-,0086	1,4336